

TWEEGESPREK

TERUGBLIKKEN EN VOORUITKIJKEN IN DE WATERSECTOR: OP ZOEK NAAR BELANGRIJKE VERSCHUIVINGEN

*Jos Peters en Loek de Bonth**

■ Over hoe de watersector veranderde, en toch ook weer niet. “Een verschuiving naar grensontkennend samenwerken en kerntaakoverschrijdende initiatieven.” Loek de Bonth (1992) en Jos Peters (1956) blikken terug op en kijken vooruit naar belangrijke veranderingen in de watersector. De man die alles al heeft meegemaakt en de ambitieuze innovatiestrategie die aan het begin staat van zijn carrière. Op zoek naar verbinding in plaats van tegenstelling. Exact hetgeen nodig is om tot verandering te komen.

Loek: “Laten we eerst even terugblikken op de sector. Is er een ontwikkeling uit het verleden die we nu weer op ons af zien komen? Zo ja, wat kunnen we daarvan leren?”

Jos: “Beginjaren 90 stabiliseerde het drinkwaterverbruik in Nederland. Inmiddels zien we in de prognoses richting 2040-2050 een sterke toename van het verbruik. Op een soortgelijk knippunt stonden we eind jaren 80. Het waterverbruik nam sterk toe, er waren plannen voor grote projecten, maar ook was er de campagne ‘Wees Wijs met Water!’. Juist die campagne had destijds een groot effect en droeg bij aan een stabilisatie van het verbruik. Ook nu denken we wellicht te snel in ‘technische oplossingen’ terwijl het verleden bewijst dat communicatie erg effectief kan zijn. Laten we ook onze zuiderburen niet vergeten. In Vlaanderen betaalt de burger een gestaffelde prijs voor het drinkwater: per woning een gratis basishoeveelheid, vervolgens een basistarief per m³ en daarboven een luxe, dubbel tarief. Ook is de burger met een bepaald dakoppervlak verplicht om hemelwater op te vangen, te gebruiken of te laten infiltreren.”

Loek: “Herken je nog een soortgelijke ontwikkeling uit het verleden waar we nu ons voordeel mee kunnen doen?”

Jos: “Mede door de toenemende watervraag, zie ik bij de drinkwaterbedrijven een langzame verschuiving in het bronnengebruik. Willen we die versnellen, ook dan kunnen we leren uit het verleden. Waar waterbedrijven begin deze eeuw nog circa 65% grondwater en 35% oppervlaktewater gebruikten, is deze verhouding inmiddels ongeveer 60%/40%. Zeer zeker het gevolg van het debat over verdroging. Maar ik denk dat de verschuiving ook deels is toe te schrijven aan een financiële prikkel: grondwaterbelasting. Deze is afgeschaft in 2012, maar gaf wel een boost aan de inzet van oppervlaktewater.”

Jos: “Ik ben benieuwd, welke bijzondere ontwikkeling of kwestie binnen de watersector heeft jou het meest verbaasd?”

Loek: “Wat me het meest is bijgebleven: *Day Zero* in Kaapstad. Was het 2018? Het was zo’n moment waarbij iedereen dacht, dit kan niet waar zijn. Geen water uit de kraan werd bijna realiteit. Wat bleek, als de urgentie hoog genoeg is, dan lukt het kennelijk wel om als overheden samen te werken en drastische maatregelen te treffen: geen auto’s wassen, geen tuinen sproeien. Als we traditionele structuren durven doorbreken, als er duidelijkheid is over de gedeelde verantwoordelijkheid, als een partij voorgaat in de verandering, dan lukt het om een probleem op te lossen vanuit samenwerking. Zelfs in een enorm kort tijdsbestek. Heel leerzaam, ook voor Nederland.”

* Jos Peters, Royal HaskoningDHV, Management Consultant Drinkwater. Loek de Bonth, VanWaarde, Innovatiestrategie.

Afbeelding 1:
‘Wees Wijs met Water!’
(bron: Koninklijke Bibliotheek)

Jos: **“En als we wat dichterbij huis kijken, wat is het meest spannende, boeiende project waaraan je hebt gewerkt?”**

Loek: “Dat was gelijk mijn allereerste project: ‘Verkenning Kringloopsluiting’. Het sloot mooi aan bij mijn studie. Dunea, Evides, Rijnland en Delfland onderzochten wat erbij komt kijken als we vergaand gezuiverd effluent inzetten als (potentiële) bron voor infiltratiewater. Als ik terugkijk, markeert het project een verandering: de traditionele drinkwatersector ging breder kijken naar andere bronnen, zelfs naar rwzi-effluent. Het was ook startpunt van de samenwerking tussen genoemde waterbedrijven en waterschappen. Het begon feitelijk met elkaar leren kennen en elkaars taal en jargon leren verstaan. Dit soort ontwikkelingen zie ik als de ‘nieuwe standaard’ waarin we samen

toewerken naar een nieuwe duurzame leefomgeving, waar water hét sturende en verbindende element in is.”

Loek: **“We destilleren tot nu toe veelal onze lessen uit het verleden, maar wat moeten we in de toekomst nu juist anders gaan doen?”**

Jos: “De Nederlandse drinkwaterbenchmark is sinds 1997 een belangrijk instrument. Deze geeft inzicht in de prestaties van de drinkwaterbedrijven en vormt een stimulans voor verbetering. Tegelijkertijd zie ik de keerzijde: een enigszins terugtrekkende beweging waarbij organisaties zich concentreren op hun kerntaken. De benchmark is én blijft belangrijk, maar belemmert gewenste ‘kerntaakoverschrijdende’ initiatieven.”

Jos Peters
Royal HaskoningDHV
Waterprofessional sinds 1980

“Als watermensen bewegen met zijn allen, ontstaan de golven als vanzelf.”

Loek de Bonth
VanWaarde
Waterprofessional sinds 2016

“Water is hét middel -de blauwe motor- om transities vorm te geven.”

*Grenskennend samenwerken
en kerntaakoverschrijdend initiëren*

Jos: “Wat denk jij dat de overheid zou kunnen doen om organisaties te bewegen om zaken te ondernemen die verder gaan dan hun huidige kerntaken?”

Loek: “Dat kan niet van de ene dag op de andere. Met een actieve regierol kan de overheid experimenten mogelijk maken met vormen van samenwerken. Droogte kunnen we echt bestrijden als waterbedrijf, waterschap, provincie en gemeente de opgave centraal zetten. Maar het gaat verder dan de ‘traditionele’ wateropgaves. Water is naar mijn idee hét middel om transities vorm te geven, bijvoorbeeld van energie en landbouw. Ik pleit ervoor dat de genoemde organisaties hun maatschappelijke verantwoordelijkheid nemen. De overheid kan dit faciliteren door het oprekken van kerntaken. Maar de organisaties kunnen ook zelf (ongevraagd) hiertoe het initiatief nemen daar waar de huidige wet- en regelgeving niet meer toereikend is. Als iedereen in zijn eigen hokje blijft zitten, zich verschuilt achter zijn eigen verantwoordelijkheid, dan komen we er niet.”

Jos: “En stel nu eens dat jij de watersector zou mogen veranderen. Wat zou je doen?”

Loek: “Vanuit historisch perspectief is het logisch zoals het nu is. Maar als ik één ding zou mogen veranderen, dan zou ik de watersector willen verbinden met andere sectoren. Niet alleen met een voor de hand liggend sector als groen & agrarisch maar juist ook met architectuur & design, high-tech industrie of zelfs de lucht- en ruimtevaart! Natuurlijk, het is prettig om binnen de ‘veilige’ waterbubbel te blijven. En al helemaal als iets nog onbekend, onzeker of onvoorspelbaar is. Maar het kan niet anders dan dat we ons meer open gaan stellen naar andere takken van sport. Met name om de waarde van water explicieter te laten zien en opnieuw te ontdekken. Water is wat mij betreft hét middel -de blauwe motor- om transities vorm te geven. En ja, dat is nieuw en dus spannend. Als we écht toe willen naar een nieuwe kijk op water dan zijn nieuwe manieren van denken, werken en organiseren noodzakelijk.”

*Water is de blauwe motor
om transities vorm te geven*

Jos: “Wat zie je als de meeste ideale mix van mensen binnen de sector?”

Loek: “De watersector is een technische sector, de meeste professionals zijn technisch onderlegd en gaan graag in op de inhoud. Dan komen bestuurlijke zaken en de *governance* niet makkelijk aan de orde. Als het over pilots gaat, denkt 9 van de 10 aan een pilot op een zuivering, aan een bèta experiment dus. Ik zou de sector graag verbreden met een mix van mensen die zoeken naar alfa en gamma innovaties.”

Loek: “Voordat we vooruit gaan kijken zou ik graag weten wat jou in die 41 jaar binnen de watersector het meest is opgevallen?”

Jos: “De aandacht voor water komt met golven. Tijdens periodes met extreem hoogwater of periodes van extreme droogte is water plotsklaps in het nieuws. Zodra vervolgens de urgentie afneemt, valt de aandacht voor water weg. En niet alleen bij de burger, zeker ook bij de politiek. Wie kent nog de drietrapsstrategie van de Commissie Waterbeheer 21e eeuw? Al in 2000 werd geschreven over het anders omgaan met water: vasthouden, bergen en pas dán afvoeren. Nu roepen de koepels op tot een watertransitie, tot een nieuwe kijk op water. Is dit nu écht nieuw, of waren we het met zijn allen gewoon vergeten? Hoe dan ook, aandacht voor water is structureel nodig. Communiceren moet je altijd doen. Als dat slechts gebeurt in tijden van crisis, mogen we hopen op een omslag in denken, maar heeft dat geen kans van slagen.”

Jos: “Die omslag in denken is gelijk een mooi bruggetje. Hoe denk jij dat Nederland er in 2050 uit zal zien? Is dan niet alles al opgelost?”

Loek: “Kijken in een glazen bol is moeilijk, maar ik zie een aantal verschuivingen. Als we het doel ‘circulair in 2050’ halen, dan zouden we ook met water een heel eind moeten zijn. Is Nederland nu nog een vergiet, dan is het weer een spons. Ik verwacht dat de blauwe waterwereld en de groene natuurwereld dan met elkaar zijn verbonden.”

We maken veel meer gebruik van natuurlijke principes van zuivering. Ik verwacht ook dat er een mix van centrale en decentrale oplossingen is ontstaan, waarbij we water lokaal veel meer hergebruiken. Verschillende organisaties zoals we die nu kennen, zullen misschien nog wel bestaan, maar zullen in dat geval samen optrekken als één organisatie. Ik zie vooral nieuwe publiek-private partnerschappen ontstaan om de verschillende wateropgaven makkelijker en sneller aan te pakken. Ik denk dus dat de *governance* er anders zal uitzien. We zitten op een kantelpunt. We zien dat het anders moet. De wet- en regelgeving die we ooit hebben bedacht, zit ons in de weg. Optimaliseren is niet meer genoeg, daarmee versterken we alleen het huidige systeem. Er zal iets anders moeten komen. In ieder geval een andere kijk op en waardering van water in het algemeen. Een set van leidende principes -overtuigingen die aan het handelen ten grondslag liggen- kan hier richting aan geven.”

Jos: “Wat zouden we nu moeten gaan doen om de veranderingen in gang te zetten?”

Loek: “De opgave centraal zetten. Het moet een gezamenlijke verantwoordelijkheid worden, dat moeten we onderkennen. Het vraagt in de praktijk om continu te denken op systeemniveau. Hoe zou de watersector eruit moeten zien? Parallel -met de overheid als regisseur en werkenderwijs- ervaringen opdoen in de praktijk. Leren van de experimenten en van nieuwe manieren van samenwerking. Deze praktijkervaring nemen we vervolgens weer mee in het denken op systeemniveau. Daarmee creëren we de context die nodig is om veranderingen (lees: een watertransitie) op gang te brengen en bieden we continu handelingsperspectief. Daar blijf ik graag aan bijdragen.”

*Continu denken op systeemniveau
en leren op praktijkniveau*

Loek: “Wat denk jij dat ervoor nodig is om de watertransitie te laten slagen?”

Jos: “Ik geloof sterk in een bottom-up benadering. Dat begint ermee dat iedereen uit de sector zijn innerlijke drijfveer, enthousiasme en trots toont. Lees mijn haiku: ‘Als watermensen / bewegen met z’n allen / ontstaan er golven / als vanzelf’. Ik doel op de golven die burgers

bewust maken van de waarde van water, zodat de politiek niet kan achterblijven. Dan krijgen we als vanzelf de beweging die nodig is. Wat ook helpt is als we een kabinet krijgen dat van Water en Ruimte speerpunten maakt. De watertransitie vraagt regie voor de nieuwe inrichting van ons land. Water heeft ons land gevormd, dus moeten we ons ook nu weer door water laten leiden. Het stellen van een meetbaar doel, zoals bij het Klimaatakkoord van Parijs, ruim vijf jaar geleden, kan enorm helpen. Zouden we kunnen afspreken dat we in 2050 van de 100 miljard m³ die in ons land valt of binnenstroomt, in vergelijking met nu, zeg 5% minder ongebruikt door onze vingers laten weglekken naar zee? Het zou richting en focus geven, juist datgene wat nu nodig is.

Parallel hieraan zal de watersector moeten toewerken naar een verschuiving in institutionele en organisatorische aspecten. Ik denk aan een verschuiving richting ‘grensontkennend samenwerken’ maar vooral aan ‘kerntaakoverschrijdende initiatieven’. Vanuit verschillende perspectieven (van drinkwater tot afvalwater en van natuurbeheerder tot agrariër) zal er naar wateropgaves gekeken moeten worden. Pas als we elkaars belangen en opgaves begrijpen, ontstaat er ruimte voor concrete maatregelen. Maatregelen die de wereld een stukje mooier maken. Hoe mooi zou dat zijn?”

Loek: “Wat kunnen we hierin nog leren van andere landen?”

Jos: “Ik was betrokken bij de drinkwatervoorziening van Beijing. Die staat, net als in veel andere steden wereldwijd, onder enorme druk door dalende grondwaterstanden. En hoewel ik niet oproep tot het bestuursmodel van China, kunnen we een voorbeeld nemen aan hun ‘slagkracht’. Zodra in dat land de urgentie echt gevoeld wordt, dan nemen ze een besluit en gaan ze over tot échte acties met een ongekend tempo. In een ver verleden is ons dat ook gelukt met bijvoorbeeld de Deltawerken, maar ik twijfel of dat het ooit nog van dat soort icoonprojecten zal komen. Ons land is qua wet- en regelgeving enorm complex geworden. Er is altijd wel iemand tegen. Ongeacht het schaalniveau, ook hier is nu écht actie nodig. We hebben lang genoeg onderzocht en geanalyseerd, het is nu tijd om maatregelen te treffen en om te gaan doen.” ■